

Г.В. Паламарчук,
викладач кафедри
кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету

КОНТРАБАНДА — ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИЙ ЧИ ТРАНСГРАНИЧНИЙ ЗЛОЧИН: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЬ

Анотація. У статті проаналізовані проблеми формування і становлення контрабанди у контексті феномену транснаціональної злочинності. Визначено та обгрунтовано актуальність зазначеної тематики. Вивчено можливі підходи до визначення понять транснаціональності та трансграничності злочину та різниці між ними взагалі, а також зв'язок контрабанди з цими поняттями. При чому, контрабанда у зв'язку з цими поняттями, розглядається з урахуванням своєї економічної природи. Аргументується теза про транскордонність контрабанди — злочину, пов'язаного із перетинанням певними предметами кордону держави. Висувається теза щодо перспективності об'єднання видів контрабанди в один вид злочину, розташування якого є доцільним у розділі злочинів у сфері недоторканності державного кордону. Після наведення певних фактів стає очевидно, що розгляд даної проблематики є досить обгрунтованим та дуже актуальним в наш час. Тому і назріває необхідність в аналізі, розгляді зазначених понять для та визначення тієї ситуації, що склалася навколо поставленої теми з урахуванням всіх цих явищ в нашому суспільстві. Адже визначення зв'язку контрабанди з вказаними раніше поняттями може мати принципове значення для в розроблення в подальшому шляхів щодо запобігання контрабандній діяльності.

Ключеві слова: транскордонність, транснаціональність, контрабанда, державний кордон.

Постановка проблеми. Сьогодні одним із найбезпечніших напрямків криміналізації зовнішньоекономічної сфери є саме контрабандна діяльність, тобто незаконне переміщення товарів через митний кордон. Останнім часом все більшого розповсюдження набуває контрабанда, яка вчиняється організованими угрупованнями, що діють на території кількох держав. Тому є необхідним визначення та співвідношення понять транскордонності та транснаціональності.

Аналіз досліджень із даної теми. Вказана проблематика є об'єктом досліджень наукових праць таких віт-

чизняних і зарубіжних учених, як Басель Алі Діб, О. Бусол, Д. Бхаваті, О. Дячкін, Ф. Жаксидекова В. Ложкін, М. Литвин, Д. Османова, П. Пасека, О. Потушинська, А. Притула, Є. Стрельцов, Ю. Турчин, Б. Хансен, В. Хома та інші. Водночас, у наукових джерелах недостатньо уваги приділено проблемам дослідження передумов розвитку контрабандної діяльності на прикордонних територіях.

Мета статті є визначення понять транскордонності та транснаціональності для з'ясування того, яке з них більшою мірою відображає специфіку контрабандної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усвідомлення глобальної загрози, яку несе транснаціональна організована злочинна діяльність, і виникнення проблем, які пов'язані з необхідністю боротьби з нею, беруть свій початок з кінця ХХ століття. Фактори розвитку транснаціональних злочинних організацій обумовлені появою відповідних можливостей на глобальному рівні, серед них інтенсивний розвиток міждержавних та міжнародних відносин, підвищення «прозорості» кордонів, пошквдження міжнародної торгівлі, поява нових ринків збуту, тощо. Витоки транснаціональної злочинності відшукуються саме в тих змінах, які супроводжують сучасний етап розвитку людської цивілізації. Всі ці процеси дали поштовх для виникнення принципово нової ситуації у кримінальному світі — формуванні та розвитку транснаціональної організованої злочинності, яка формує сучасну злочинну картину світу [1, с. 8].

Розвиток транснаціональної злочинності протягом останніх десятиліть може розглядатися як процес раціональної реорганізації в міжнародному масштабі злочинних підприємств аналогічно реорганізації легальних господарських операцій в економіці, побудованої на ринкових відносинах. При цьому, національні та міжнародні злочинні організації будують свої структури аналогічно структурам великих корпорацій з поділом праці, спрямованим на витяг максимальних прибутків і забезпечення мінімального ризику [2, с. 133]. Тенденція зростання транснаціональної організованої злочинності, в тому числі й тої, що спрямована на зайняття контрабандною діяльністю, характерна сьогодні для багатьох країн світу, спостерігається і в Україні. Транснаціональні злочинні

угруповання, що діють на території України і займаються контрабандною діяльністю, використовують такі сприятливі для них фактори, як спрощення порядку перетинання кордонів країни, слабкість правової бази запобігання транснаціональній злочинності, недосконалість прикордонного, митного й іншого контролю, тощо. Тому серед перспективних сфер транснаціональної злочинної діяльності виокремлюються контрабандні операції, адже завдяки контрабанді перевозяться різного роду товари, предмети, та й більше — люди як потерпілі від торгівлі людьми. Однак, не дивлячись на такі негативні процеси, все ж через розмаїтість форм і проявів транснаціональної злочинності єдиного визначення її поняття поки не вироблено. У світовій кримінологічній літературі ще не напрацьовано загальноприйнятого визначення поняття транснаціональної організованої злочинності. Зміст поняття транснаціональна організована злочинність рядом авторів визначається по-різному: на базі опису її найбільш типових ознак, через характеристику транснаціональних злочинних організацій, а також за допомогою визначення більш широкого поняття «транснаціональної злочинності» [3, с. 20] і більш вузького поняття «діяльність транснаціональних кримінальних корпорацій» [4, с. 11].

Власне, термін «транснаціональний» означає рух, перехід чогось за межі національного кордону. Так, згідно Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. (Палермо, Італія) ознаками, що характеризують транснаціональність злочину є, зокрема:

- що він вчинений у більш ніж одній державі;
- він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки,

планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі;

— він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі; або

— він вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі [7].

Тож, очевидно, що головна ознака транснаціональності злочину, в тому числі й контрабанди, є наявною у разі, якщо він вчиняється в декількох країнах незалежно від кордонів. З цих ознак впливає обов'язковість багатосторонньої криміналізації та пеналізації відповідних діянь. Іншими словами, «транснаціональність» включає питання криміналізації певного діяння у кількох державах, готування/вчинення/настання наслідків такого злочину більш, ніж в одній державі, а також країн походження та діяльності злочинців. Все це обумовлює юрисдикцію «зацікавлених» держав у притягненні винних до відповідальності. Йдеться про, фактично, утворення спільного кримінально-правового простору. В іншому випадку будуть відсутні правові підстави для визнання певних діянь злочинами та, як наслідок, для запобігання цим проявам. Звернемо увагу, що формальне визначення злочину через ознаку кримінальної протиправності є принциповим положенням більшості цивілізованих правових систем світу. Враховуючи те, що транснаціональна злочинність зачіпає інтереси більш, ніж однієї держави, виходячи за межі національних кордонів, почасти відбувається змішування понять транснаціональна організована злочинність і міжнародна злочинність [5].

Зокрема, поняття «міжнародна злочинність» є, за своє суттю, родовим і включає: міжнародні злочини (най-

більш тяжкі злочини, що посягають на мир та безпеку людства), злочини міжнародного характеру (злочини, що посягають на відносини між державами) та «злочини з іноземними елементами чи міжнародними зв'язками» (звичайні кримінальні злочини, що мають одну особливість — іноземний елемент) [6, с. 89]. Тож, очевидно, поняття міжнародної злочинності куди ширше від визначення транснаціональної злочинності, оскільки на ряду з «транснаціональністю» включає «наднаціональні» ознаки злочинності.

Взагалі, як зазначала Н.А. Зелінська, міжнародні злочини частіше всього вчиняються не у «чистому вигляді», а як порушення норм та принципів міжнародного права, вони пов'язані з вчиненням «звичайних» злочинів (умисні вбивства, корупційні злочини, різного корисні злочини, куди входить й зайняття контрабандою, тощо) [6, с. 100]. Зрозуміло, стислий наукове осмислення не дає змоги всебічно та глибоко дослідити й усвідомити всього розмаїття розглядуваних понять. Та нині транснаціональна організована злочинність — це складний об'єкт для наукового дослідження в силу своєї багатогранності та тотальної анти-транспарентності.

Щодо ознак транскордонності злочину, то не дивлячись на загрози, які створює транскордонна злочинність та необхідності стримання її розмаху, на законодавчому рівні також відсутня чітка дефініція цього поняття, що призводить до перекручування сутності останнього та впливає на достовірність даних про транснаціональні кримінальні прояви. Зрозуміло, що вироблення однозначного та всеохоплюючого визначення такого складного та багатовекторного явища — практично нездійсненне завдання, але принаймні варто було

б окреслити ознаки або критерії відмежування цього виду злочинності від інших деструктивних проявів, що в подальшому буде визначати характер та зміст заходів протидії, організацію співпраці відповідних інституцій. Відсутня єдність у трактуванні змісту транскордонної злочинності і серед науковців. Аналіз науково-практичних досліджень дозволяє виділити два основних підходи до розуміння сутності транскордонної злочинності:

1) широкий, згідно якого транскордонний злочин розглядається як вид міжнародного злочину, наділений двома основними ознаками — вихід за межі національних кордонів, тобто поширення злочинних дій або їх наслідків на територію більш, ніж однієї держави; та криміналізація таких дій хоча б в одній державі. При цьому перетин кордону може бути як фактичним (наприклад, контрабанда валюти), так і віртуальним (переказ злочинно здобутих коштів через банківські установи);

2) вузький, згідно якого виділяють специфічні риси транскордонної злочинності поряд із загальними ознаками транснаціональної. Визначальною характеристикою транскордонних злочинів є місце їх вчинення — зони митного і прикордонного контролю, тобто концентрація злочинних елементів у обмеженому специфічному просторі, наближеному до міждержавного кордону [8, с. 55].

Вбачається, що в рамках саме останнього підходу доцільно в теоретичному та практичному плані вести мову про сутність та прояви транскордонної злочинності. Тож, можна говорити про те, що транскордонна злочинність поряд із транснаціональністю (що зумовлено виходом за межі однієї держави) має регіональний характер, тобто реалізується у прикор-

донній або митній території суміжних держав. Разом з тим, ключовим моментом, що визначає механізм транскордонної злочинної діяльності є її організований характер, що не є фікцією, чимось надуманим або перебільшеним

Таким чином, поняття транснаціональності ширше, аніж поняття транскордонності. Через ці обставини, вбачається, що є більш аргументованим визначення контрабанди саме як транскордонного злочину — злочину, безпосередньо пов'язаного із перетинанням певними товарами/предметами кордону держави. Взагалі, є цілком логічним, коли діяльність криміногенних структур у сфері контрабандних потоків головним чином сконцентрована у межах прикордонних територій. Адже факт вчинення контрабанди відбувається саме при перетині кордону країни, коли особа намагається приховати певними способами різні товари. При цьому, у разі транзитного перетину контрабандними товарами кордонів декількох держав, контрабанда набуває ознак саме транснаціонального злочину.

Контрабандисти, ігноруючи державні кордони, налагоджують взаємовигідні транскордонні злочинні зв'язки, освоюють нові ринки незаконного збуту товарів і послуг, використовують недосконалість і розбіжності національних законодавчих систем для ухилення від сплати податків та ухилення від відповідальності, активно застосовуючи при цьому транснаціональну корупцію, стимулюють представників владних структур суміжних країн з обох боків кордону співпрацювати з криміналітетом.

Загалом контрабанду можна розуміти у двох взаємопов'язаних аспектах:

1) економічному, де контрабандою слід вважати всі види діяльності, які

пов'язані із незаконним переміщенням будь-яких товарів та предметів через кордон — тобто як частину тіншової економіки, її міжнародного сегменту, який включає суто кримінальний бізнес (коли йдеться про предмети, які обмежені або заборонені у цивільному обігу) та нелегальну економічну діяльність (незаконні операції з дозволеними товарами) ;

2) виключно правовому, де контрабанду слід розділити на злочин — власне контрабанда (як кримінально карне діяння) та правопорушення — «товарна контрабанда» (порушення митних правил). Хоч, як показує практика, існування останньої тільки стимулює контрабандистів до розширення своєї діяльності. Адміністративна відповідальність жодним чином не утримує осіб від вчинення незаконного переправлення товарів через кордон. А навпаки, таким чином Україна фактично годує окремих контрабандистів та транснаціональні злочинні угруповання.

Наприклад, важливим є питання належної відповідальності за незаконне перевезення дорогоцінного каміння: в переліку предметів по ст. 201 КК взагалі немає ні металів, ні коштовностей, що можна й прослідкувати й у випадках з незаконним перевезенням бурштину, за який передбачено адміністративну відповідальність. Тому контрабандистів накладання штрафу аж ніяк не зупиняє, і цей вид «бізнесу» успішно процвітає. Хоч певні кроки щодо встановлення більш жорсткої міри покарання за «товарну контрабанду» були зроблені, але суттєвих результатів не дали. Наприклад, щодо підакцизних товарів з депутатської ініціативи було подано два законопроекти — Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди

підакцизних і контрафактних товарів (продукції) у великих розмірах» від 14.05.2015 № 2840 [9] та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди алкогольних напоїв, тютюнових виробів» від 07.10.2015 р. № 3254 [10]. Їх просування залишилось на стадії зауважень Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

Контрабанда не знаходить своє закріплення в одній статті КК України, фактично вона наявна й у Митному кодексі, де закріплюються статті, що встановлюють відповідальність за, згадану вже раніше, «товарну контрабанду», яку в 2012 р. було визнано адміністративним правопорушенням, тобто декриміналізовано. Так, кримінальна контрабанда — це контрабанда наркотичних речовин, зброї, вибухових та радіоактивних речовин тощо (ст. 201, 203, 305 КК). Також гостро стоять питання щодо транскордонної контрабанди та торгівлі людьми. Україна класично є постачальником «живого товару» до країн Західної Європи. Найчастіше постраждалими стають жінки та діти.

Економічна контрабанда (ст. 458-467 МК), якій сприяє різниця в цінах із суміжними країнами на ряд товарів та значна кількість внутрішніх факторів. На сьогодні основними об'єктами незаконного переміщення через кордон є: підакцизні товари, валюта та валютні цінності, автомобілі, стратегічна та промислова сировина, металобрухт, кольорові та дорогоцінні метали, культурні та історичні цінності, тощо.

Тож, транскордонний організований характер вчинення контрабанди свідчить про те, для контрабандистів не існує кордонів і не існує обмежень — переправити через державний

кордон вони можуть будь-який товар/предмет/людину. Місцем вчинення контрабанди виступає саме державний кодон, через це й очевидно, що контрабанда посягає на національну безпеку держави, особливо на економічну безпеку. Кордони служать лиш перепорою для переслідування та нейтралізації представників злочинних угруповань, що займаються контрабандною діяльністю, зокрема. Від так задля досягнення безпеки від криміногенних у прикордонних регіонах необхідна результативна співпраця суміжних держав.

Взагалі, контрабанда завжди сприймалась суспільством як явище протиправне й суспільно небезпечне, що несе загрозу для економічних інтересів країни, громадської безпеки, норм моралі, безпеки життя, здоров'я населення та національної безпеки держави загалом. Тому одним із заходів щодо протидії контрабанді, в тому числі й тієї, що носить транснаціональний характер, вбачається

перспективним об'єднання видів контрабанди в один вид злочину, відповідальність за який слід закріпити в одній статті КК України з чітко вказаним переліком предметів контрабанди. При цьому розташування цієї статті вбачається доцільним саме у розділі злочинів у сфері недоторканості державного кордону.

Таким чином, з наведеної аргументації можна дійти наступних висновків. Поняття транснаціональності ширше, аніж поняття транскордонності, через що стає очевидно, що контрабанда носить, по суті, саме транскордонний характер, але у разі вчинення контрабанди шляхом транзиту контрабандних товарів через кордони декількох держав, контрабанда набуває ознак саме транснаціонального злочину.

Доречним вбачається актуалізувати питання про об'єднання видів контрабанди в один вид злочину, розташування якого є доцільним у розділі злочинів у сфері недоторканості державного кордону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воронин Ю.А. Транснациональная организованная преступность: Монография / Ю.А. Воронин. Екатеринбург: Изд-во УрГЮА, 1997. 72 с.
2. Вербенський М.Г. Кримінологічна характеристика злочинів, що складають ядро транснаціональної організованої злочинності. Право і суспільство. 2010. № 1. С. 132-140.
3. Зорин Г.А. Понятие и основные признаки транснациональной преступности / Г. А. Зорин, О.В. Танкевич. Гродно: Изд. Гродн. филиала «Негосударственного института современных знаний», 1997. 55 с.
4. Иванов Э.А. Отмывание денег и правовое регулирование борьбы с ним / Э.А. Иванов. М.: Рос. Юрид. изд. дом, 1999. 176 с.
5. Денисович В.В. Соотношение понятий «организованная преступность», «транснациональная организованная преступность» и «международная преступность». URL: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1251170>. (дата звернення: 18.12.2019).
6. Зелінська Н.А. Політичні злочини в системі міжнародної злочинності / Одес. юрид. академія. Одеса, Фенікс, 2003 р. 400 с.
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Міжнародний документ від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789. (дата звернення: 18.12.2019).
8. Дорошенко А.Д. Фактор транснаціональної злочинності в сучасних міжнародних відносинах: дис. ... канд. політ. Наук. НАН України; Інститут світової економіки і міжнародних відносин. К., 2003. 187 с.

9. Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди підакцизних і контрафактних товарів (продукції) у великих розмірах» від 14.05.2015 № 2840. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789. (дата звернення: 18.12.2019).

10. Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди алкогольних напоїв, тютюнових виробів» від 07.10.2015 р. № 3254. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789. (дата звернення: 18.12.2019).

Паламарчук Г.В.

Контрабанда — транснаціональне или транграничне преступление: определение понятий.

Аннотация. В статье проанализированы проблемы формирования и становления контрабанды в контексте феномена транснациональной преступности. Определены и обоснованы актуальность указанной тематики. Изучены возможные подходы к определению понятий транснациональности и трансграничности преступления и разницы между ними вообще, а также связь контрабанды с этими понятиями. Причем, контрабанда в связи с этими понятиями, рассматривается с учетом своей экономической природы. Аргументируется тезис о трансграничности контрабанды - преступления, связанного с пересечением определенными предметами границы государства. Выдвигается тезис о перспективности объединения видов контрабанды в один вид преступления, расположение которого целесообразно в разделе преступлений в сфере неприкосновенности государственной границы. После наводнения определенных фактов становится очевидно, что рассмотрение данной проблематики является достаточно обоснованным и очень актуальным в наше время. Поэтому и назревает необходимость в анализе, рассмотрении указанных понятий для и определения той ситуации, которая сложилась вокруг поставленной темы с учетом всех этих явлений в нашем обществе. Ведь определение связи контрабанды с указанными ранее понятиями может иметь принципиальное значение для в выработки в дальнейшем путей по предотвращению контрабандной деятельности.

Ключевые слова: трансграничность, транснациональность, контрабанда, государственная граница.

G. Palamarchuk

Contraband — transnational or trans-border crime: definition of concepts.

Summary. The article analyzes the problems of formation and formation of smuggling in the context of the phenomenon of transnational crime. The relevance and relevance of the subject matter has been identified and substantiated. Possible approaches to defining the concepts of transnationality and transboundary crime and the differences between them in general, as well as the connection of smuggling with these concepts, are examined. Moreover, smuggling in connection with these concepts is considered in view of its economic nature. The argument about the cross-border nature of smuggling, a crime related to the crossing of certain objects of the state border, is argued. The thesis is put forward about the prospect of combining types of smuggling into one kind of crime, the location of which is appropriate in the section of crimes in the sphere of state border security. After giving some facts, it becomes clear that the consideration of this issue is quite reasonable and very relevant nowadays. Therefore, there is a need for analysis, consideration of these concepts for and definition of the situation that has arisen around the topic, taking into account all these phenomena in our society. Determining the link between smuggling and the concepts mentioned above may be of fundamental importance in developing further ways to prevent smuggling.

Keywords: transboundary, transnationality, smuggling, state border.